

FITORECORDURI HUNEDORENE DIN TRECUT, PREZENT ȘI VIITOR

EMILIAN POPA

Teritoriul județului Hunedoara, în suprafață de 7 016 kmp (2,9 % din suprafața țării) prezintă aproape toate formele de relief, sol și climă precum și bogate resurse minerale, vegetale și animale în care omul și-a găsit din cele mai îndepărtate vremuri condiții adecvate și permanente de adăpost, de hrană, de leac, de sănătate, de reconfortare, de meditație și de alinare.

Zeci și sute de vestigii din paleolitic, neolitic, din epoca bronzului, a fierului, a traco-dacilor, a romanilor, a sintezei românești și pînă în zilele noastre, ne stau în mod vădit mărturie în acest județ pentru această îndelungată înfrățire a omului cu natura.

Pentru ilustrarea acestei îndelungate și multiple conviețuiri intime a omului cu peisajul hunedorean, ne stau bazoreliefurile de pe Columna lui Traian de la Roma, cu păstori, plugari, pădureni, plăieși și daci a căror cetate de scaun, de cultură materială, spirituală și politică se află în spațiul mioritic hunedorean.

Pe dealul Grădiștei de Munte, din Munții Surianului, s-au găsit fragmente de ceramică, cu figuri stilizate de „lalele“ socotite ca simbol al sirguintei și a bunei stări a strămoșilor noștri daci, iar într-un sanctuar de pe Piatra Roșie, tot din Munții Surianului s-au semnalat cantități însemnate de grâu carbonizat, semn de belșug al străbunilor daci.

După HERODOT (484—435 î.e.n.) aflăm că femeile trace aduceau zeiței Artemis, ocrotitoarea animalelor, ofrande învelite în paie de grâu.

Din peisajul primordial al acestui ținut hunedorean ne-au rămas 46 la sută păduri și 15 la sută finețe, intercalate cu 14 la sută terenuri arabile, 20,6 la sută pășuni, 1 la sută livezi, 3,3 la sută așezări omenești și rețele rutiere, în bună parte rațional gospodărite, valorificate, ocrotite.

Printre obiectivele naturale ocrotite, primul loc îl ocupă Parcul Național Retezat, în suprafață de 20 000 ha cu circa 1000 de specii de plante, din care cîte 50 la sută aparțin cormofitelor și talofitelor. Din acest bogat inventar floristic al Retezatului, ca fitorecorduri ies în evidență endemismele locale, din care amintim : *Barbarea lepuznica*, *Centaurea retezatensis*, *Draba dorneri*, dintre cormofite, triplate de : *Catillaria rhyarophaea*, *Involucrathela fumida*, *Leidus concinerata*, *Pertusaria eruppens*, *Palyblastia amomphala*, *Porina perpusula*, *Pterigium posterulum*, *Thelidium circumspersellum*, *Thelidium kelvareense*, etc., dintre licheni.

O altă rezervație naturală a județului Hunedoara este Pădurea Bejan, situată la marginea sudică a municipiului Deva, și avînd o suprafață de 104 ha. Ea adăpostește cel mai reprezentativ genofond de stejar, materializat prin : *Quercus cerris*, *Q. frainetto*, *Q. polycarpa*, *Q. pubescens*, *Q. robur*, cu hibrizii lor, *Q. x budensis*, *Q. x dacica*, *Q. x diversifrons*, *Q. x haynaldiana*, *Q. x kernerii*, *Q. x tabajdiana*, *Q. x tufae*.

Aceste obiective naturale, sînt suplimentate de rezervații forestiere create de om, printre care Arboretumul din Simeria, în suprafață de 70 ha ce adăpostește 2000 de taxoni, printre care se află și unele unicate pentru țara noastră : *Abies grandis*, *Accer davidii*, *A. tegmentosum*, *Cotoneaster foveolata*, *Fraxinus chinensis*, *Magnolia virginiana*, *Pseudolarix amabilis*, *Torreya taxifolia*, etc.

O mențiune aparte se cuvine fitorecordurilor pomicole din care menționăm : soiuri de meri : Acre de Vălișoara, Acre de Fornădia, Albe de Buceș, Albe Mari de Luncoiu de Sus, Albe Mici de Luncoiu de Sus, Budii, Bulzești, Cărunte, Cormoșe vărgate de Mada, Domnești de Ardeal, Dulci de Buceș, Dungate de Iulie, Frăgărele, Galbene mari dulci, Golmoase, Hălmăgene, Iernatice de Buceș, Mere rusmaline, Mălăiele de vară, Roșii de Tebea, Roz de Geoagiu, Sălcii de Renghet, Sălcii de Toamnă, Sălcii de Vară, Strugurele, Sure de Fornădia, Verzi de Renghet, etc. ; dintre soiurile de peri amintim : Bătrînești, Busuioace, De must, Dulci de Toamnă, Dumnrăvene, Durduce, Galbene de Densuș, Galbene făinoase, Gușate, Iernărețe, Miez de Piine, Pere de Vint, Perişoare de Reea, Roșii de Hunedoara, și Zăhăroase de Reea. Din soiurile de cireș reținem : Macre negre, Macre roșii, Roșii de Dobra ; din soiurile de nuci amintim pe : Cubice de Apold, de Gelmar, de Romoșel. Iată cîteva soiuri de pomi fructiferi aflate în livezile hunedorene ce trebuie cunoscute, ocrotite, protejate și păstrate ca patrimoniu național.

Alți fitotaxoni hunedoreni cum ar fi : castanul dulce de la Rîu de Mori, tulipanul de la Isroni și Simeria, *Rosa rugosa* pleno din cimitirul ortodox de la Deva, *Helleborus niger* de la Orăștie, se impun a fi populazate, înmulțite și răspîndite în spațiile verzi ale acestui județ.

Fitotaxonurile hunedorene sînt suplimentate de produsele accesorii ale covorului vegetal din care se recoltează și valorifică anual peste 1 500 tone de fructe de pădure, 9 tone de plante medicinale, 100 tone de ciuperci comestibile, 150 tone de furaje, 10 tone semințe, 25 tone de rășină, în valoare de peste 10 milioane de lei. Aceșora li se adaugă baza meliferă pentru cele 24 mii colonii de albine, care contribuie anual cu 6 % din produsele apicole pe țară.

Odată cu depistarea și cunoașterea fitotaxanilor vizați trebuie aprofundată și consemnată zestrea lexicală, cu complexitatea ei folclorică și etnografică, care pe zi ce trece se pierde. De exemplu cîrticioara (*Euphorbia lathyris*) folosită ca raticid ; albușită (*Stachys annua*) de prin mîriști care asigură zilnic cîte 4 kg miere de fiecare stup ; dumbravnicul șerpesc (*Salvia glutinosa*) recomandat pentru combaterea negilor și bătăturilor ; nădața (*Symphytum officinale*) folosită pentru vindecarea scrîntiturilor și fracturilor de oase).

În spațiul mioritic hunedorean, nucleul statului dac, simburile culturii, civilizației și politicii poporului român, s-au păstrat și se practică unele manifestări cîmpenești în care rolul principal îl dețin reprezentanții florei locale : „Popilnicul“, hotezat după planta cu același nume practicat în preajma orașului Orăștie ; „Boul instruat“, păstrat în preajma localității Silvaș și Tulipanul „sărbătorit la ivirea florilor de Liriodendron tulipifera în satul Isroni de lângă Petroșani, „Cununa grîului“ sărbătorită în satele comunei Dobra, la încheierea secerișului, etc.

Pentru a cinstea viața și opera înaintașilor noștri, iubitori de natură. J.B. Lerchenfeld (1753—1817), I. Grințescu (1877—1963), Martin Peterfi (1875—1922), Iuliu Prodan (1875—1959), Erasmus Nyárady 1881—1966), Alexandru Borza (1887—1971), ca și a altor progresiști care au trăit și lucrat în județul Hunedoara, se cade ca în Arboretumul Simeria și în Grădina Botanică alpină de pe lângă Casa Laborator Gemenele din Munții Retezat, să se amenajaze cîte un lot reprezentativ cu rarități de plante spontane și create de om, specifice acestui ținut mioritic. Aici și-ar găsi locul „Iernățița“ (*Erianthus hiemalis*), o ranunculacee descoperită de J. B. Lenchenfeld (1812) în pădurile hunedorene, care între timp probabil a dispărut.

Spre a asigura acestui fitogenofod (bancă de gene) o integritate și o funcționalitate teoretică și practică cît mai instructivă și durabilă, se impun unele măsuri de principiu. Taxoni vizați spre conservare, cu toată gama lor de varietăți, trebuie cultivați într-un număr cît mai mare, spre a constitui o bază materială complexă, de observații și cercetări taxonomice, anatomice, cariologice, ecologice, fiziologice, fenologice, biochimice, de selecție, de încrucișare, de utilitate și de conservare, constituind o rezervă valoroasă pentru viitor.

Acest imperios obiectiv, de importanță istorică, științifică, culturală, educativă, didactică și economică se va putea realiza într-un timp scurt, cu sprijinul specialiștilor consacrați științei, a devotaților practicieni din producție și a iubitorilor de natură și de flori.

Menționăm că această problemă a băncii de gene este de actualitate mondială, urmărită de Uniunea Internațională pentru conservarea plantelor, cu sediul la Grădina Botanică Regală, Londra, unde și județul Hunedoara poate ocupa un loc de cinste în această competiție.

B I B L I O G R A F I E

- BORZA AL., 1923, *Biologul Martin Peterfi. Schișa bibliografică*. Buletinul Grădinii Botanice din Cluj, III, 1—13.
- CERNĂIANU I., STANCU L., 1974, *Calendarul manifestărilor folclorice*.
- DUMITRIU — TĂTĂRANU I., 1960. *Arbori și arbuști forestieri și ornamentali cultivați în R.P.R.*
- GRUIESCU I.S., GRUMAZESCU CORNELIA, 1970 *Județul Hunedoara*.
- IACOB Tr., 1966, *Ocrotirea naturii în județul Hunedoara*.

- IACOB Tr., VILCU B., 1967, *Obiective turistice școlare în regiunea Hunedoara*.
In : *Natura, Biol.* XIX, nr. 3, p. 6—67.
- MANTU I., PETREA E., 1967, *Specii endemice de licheni din rezervația naturală a masivului Retezat*. In : *Ocotirea Naturii*, vol. II, 53—54.
- MIRZA I., STOICA P., VALEA M., VULVU B., 1980 *Hunedoara*, Monografie.
* * * *Pomologia*, vol. II 1964; vol. III 1964; vol. V 1967; vol VI 1967.
- RADU ST., HULEA E., 1964, *Arboretumul Simeria*. Ghid album.
- * * * *Flora R.S. România*, vol. XIII, 1976, p. 97—105.

BEITRAG AUS DEM PFLANZENREICH HUNEDOARAS VON
GESTERN, HEUTE UND MORGEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Gebiet des Bezirks Hunedoara lag im Zentrum des dakischen Staates und bot dem Menschen durch seine zahlreichen Naturgegebenheiten ununterbrochen Zuflucht, Lebenserhaltung und die Möglichkeit zu schöpferischen Tätigkeiten.

Den Beweis für die langhaltende und vielfache Zusammenleben von Mensch und Landschaft in Hunedoara können die paläolithischen Denkmäler bis heute die Heiligtümer, die Feiern in Feld und Au, die Parkanlagen und die Naturschutzgebiete, die Obstgärten betrachtet werden, wo in zahlreichen Einzelfällen lokale Phytorekorde aufgestellt werden.

Um die Phytogenatischen Fortdauer dieser lokalen und natürlichen Gegebenheiten sicherzustellen, ihre theoretischen und praktischen Funktionalität, ihre Geschlossenheit, empfiehlt es sich, experimentelle und Schau-Versuchsstellen anzulegen.